

KONTRA FERENC

Hasonmás

A nő cipője határozott ütemben kopogott végig a fekete és fehér kőlapokkal kirakott folyosó homályba vesző sakkasztalján. A férje puha bőrmokaszinban, szinte nesztelenül lépkedett mellette. Bibliai jelenetek sorakoztak a falakon: Jákob égbe vivő lajtorjája, a bűnös asszony megkeni Jézus lábát, a tékozló fiú hazatér. Egyenruhás alkalmazott vezette őket. Kinyitotta a mappát, és megállt egy pillanatra, hogy elismételje hangosan, inkább csak magának, hogy nyolc-éves, szőkés hajú, barna szemű fiút szeretnének örökbe fogadni, egy év türelmi időt kérnek hozzá. Megállt egy széles, kétszárnyú ajtó előtt. A tanulószobába megyünk, csak azokat hívtam most ide, akik számításba jöhetnek. Ők természetesen nem először találkoznak ismeretlen emberekkel, lehetséges szülőkkel, akik talán hazaviszik őket. Ilyenkor a házi feladatukat írják, vagy éppen a tankönyvüket olvassák. Olyan helyzetet teremtünk, amely nem feszélyezett, nem kellemetlen senkinek. Ők is természetesen viselkednek, annak ellenére, hogy tudják, most alaposan szemügyre veszik őket, a jövőjük múlik a találkozáson.

Tapintani lehetett a várakozás izgalmát. A férfi és a nő a helyiség közepén állt meg, a tábla előtt, amire térképet rajzoltak, rajta a folyók kék színnel futottak szét. A férfi levette a kalapját, maga előtt tartotta a kezében, a felesége kicsit mögé húzódott, mintha rejtekhelyből szemlélné a fiúkat. Mindegyikük külön asztalnál ült, öten voltak, nem egyenruhát viseltek ugyan, de mindannyian katonás, zöldes színű inget és nadrágot hordtak. Rácáfoltak az előítéletekre: nem voltak se rongyosak, se alultápláltak, se buták.

Közben az alkalmazott körbejárt lassan, mint egy színdarabban, hogy valamilyen szituációban mutassa be a gyerekeket. Szemlátomást jól ismerte őket, mindegyiktől kérdezett valamit. Főleg azzal kapcsolatban, hogy mit olvas éppen, felelt-e valamiből az iskolában, milyen jegyet kapott. Egyiküket a táblához küldte, hogy törölje le a szivaccsal a térképet a tábláról. És így mindegyikük megmutathatta magát, mint valami termék-bemutató. Végül a vendégek is kérdezhettek. A nő nem is habozott, előlépett rejtekekből, és végigsétált a sorok között, mintha valóban egy osztályterem lenne, meg-megállt az asztalok előtt, nézte a kézírásokat, a füzeteiket, és volt, akitől megkérdezte, pontosan mikor született, a hónap és a nap is érdekelte.

A legmeglepőbb az volt, amikor a nő azt kérte egyiküktől, hogy álljon fel, és nézzen a szemébe. Majd emelje fel a kezét, nyújtsa előre, hajlítsa be, aztán oldalra mutasson, az ajtó felé, és nézzen a mutatójára felé. Közben körbejárta, mintha egy szobor lenne, és a fiú meg sem mert mozdulni közben. Ekkor az alkalmazott tapintatosan félbeszakította a jelenetet, a fiút visszaültette a helyére, a vendégeket pedig kikísérte, és elmondta nekik, hogy ilyen a szokásos eljárás az első ismerkedéskor, amely nem tarthat tovább félóránál, nem szabad túllépni, mert zavart okozna gyerekek pszichikai felkészültségében. Tekintettel kell lenni arra, hogy ne térjünk el az eljárásrendtől. Ilyenkor általában már kialakul arról is valamilyen elképzelés, hogy találtak-e egyáltalán alkalmas jelöltet, és legközelebb kiemeljük-e közülük bárkit, hogy a jelenlétemben beszélgessenek vele.

Valójában a nő már kiválasztott közülük valakit, és csak bólogatott, miközben a szabályokat hallgatta. A férje látta rajta, hogy megtalálta, akit keresett. A következő héten már vitték is magukkal a kiszemelt fiút.

Ez a mi otthonunk, hogy legyen honnan elfutni, és legyen hová visszatérni, mondta biztató hanghordozással a férfi, amikor leparkolt a bejárat előtt. A fiúnak csak egy koffere volt, abban tartotta az összes holmiját.

Mamának és papának kellett szólítania újdonsült szüleit, mert náluk ez volt a szokás. A fiú fejében azonban különvált a megszólítás és a megszólított személy, ezért úgy formálta a mondatokat, hogy sose legyen bennük se mama, se papa. Csak egyszerűen mint nő és férfi. Éppoly idegenek, mint az iskolában a tanárok. Az ételért szeretetet, hűséget várnak el, mint a macskájuktól és a kutyájuktól. Úgy is beszéltek hozzá, mint aki úgysem ért meg mindent. Úgyis elfelejti. És természetesen azt jegyzi meg a gyerek, amire tanítják, amiről pedig nem kell tudnia, az rejtve marad. Mintha a gyerek értelmi képességeit csak a felnőttek tudnák felmérni.

Rajzolni tanította a nő. Valaki mást nevelt tovább, nem is hozzá beszélt, hanem ahhoz a másikhoz, aki már csak a saját emlékeiben élt. Néha türelmetlenül, néha kedvesen. Úgy gondolta, hogy a fiú már napok múltán otthonának tekinti a házat. Csak rajta múlik, elhatározza, hogy az otthona lesz, holott a fiú nem így érezte. Ugyanúgy figyelt, és igyekezett megfelelni, mint az iskolában, ahogyan korábban az árvaházban a nevelőknek, ahol elvárták tőle, hogy legalább tegyen úgy, mintha hálás lenne.

A nő, amikor a fiáról mesélt, akit elveszített, türtőztette magát, hogy visszafogott maradjon, ne zokogja el magát. Olyan volt, mintha egy végiggondolt terv szerint vezette volna végig azokon a fontosabb állomásokon, eseményeken, amelyek a fiával megtörténtek. Mikor esett le a cseresznyefáról, mikor hullt ki az első foga, hogyan fogadta a nagypapa elvesztésének hírért, milyen játékaik vannak, hol vannak most. Mintha kötelezővé tette volna, hogy ugyanazokat a könyveket olvassa el majd egymás után, amelyeket a fia is elolvasott, és ott állnak megfelelő sorrendben a polcon.

Még a halott fiú emlékeit is megtanították vele, hogy aztán visszamondja, mint valami leckét. A kikérdezés a délutáni teázás közben zajlott, ahova meghívták a szomszédokat is. Dicsekedni akartak vele, mint valami betanított állattal, hogy mi mindent tanult meg röpke két hét alatt. Úgy néztek rá, mint valami csodabogárra. Duplán kellett teljesítenie, hiszen teljes erejével le kellett gyűrnie a saját tapasztalatait, megszokott viselkedését, helyette a felvett mozdulatokat, pózokat kellett ismételnie az asztalnál: hogyan tartjuk a kezünket a leves helyes kanalazása közben, nem iszunk vizet evés közben, oldalra fordítjuk a fejünket, mindig abba az irányba, ahonnan kérdés érkezik hozzánk, ezt türelmesen végighallgatjuk, és csak utána felelünk, éppen úgy, mintha az a másik válaszolna. A szerepet egy idő után meggyőző beleérzéssel játszotta, még az arckifejezésével is átvette a mimikáját, hiszen a nevelőszülei arcáról mindent leolvasott, olyanok voltak, mint a tükör. Egy felhúzott szemöldök, egy kiegyenesített száj, egy kikerekített szem pontos utasításként hatott. Közben tudta, hogy sosem érti meg, mi szükség erre a színjátékra, miért nem fogadják el olyanok, amilyen ő valójában. Korábban másmilyen visszajelzéseket kapott, az árvaházban kifejezetten szerették a tréfáit, az ötleteit, a magabiztosságát. Itt pedig kalitkában érezte magát.

Eleinte viszolygott a társaságtól, a rokonok látogatásától, akik mind őt akarták szemügyre venni, mint egy új bútordarabot; a nevelőszülei pedig feszülten figyelték, hogyan teljesít, és lesték a rokonok reakcióit, hogy jól választottak-e. Sokszor a feszültségtől szólni sem tudott, ilyenkor feladta, elhatározta magában, hogy annyi baj legyen, egyétek meg, amit főztetek, kellett nektek csodagyerek, hát itt vagyok, ha nem tudok valamit, majd hallgatok, és

ha nem tetszem, vigyetek csak vissza az árvaházba, ennél nagyobb baj nem érhet. A hangsúly azon lesz ezután, hogy nekem mi a fontos, és amíg el tudom játszani a szerepemet, addig azt ismételve magamban, hogy saját magamat nem adom fel. Megalázónak érezte, hogy mindig más szemével, kívülről kellett szemlélnie önmagát.

A nő vitte el a fodrászhoz. Egy felső emeleti műhely volt, hatalmas, utcára néző ablakokkal. Bízta csak rá, asszonyom, pontosan emlékszem a fiára, és arra is, hogyan szoktam megnyírni! Rutinosan csattogott az olló a fésű siklásának nyomán. A fiú közben nézte, hogyan formálódik át a feje, és ettől mintha még a vonásai is hasonlítani kezdtek volna arra a másikra, mintha szellemarc jelent volna meg előtte a tükörben. Elsápadt a felismeréstől, és szinte leszédült a székből. A fodrász azonnal észrevette, megfogta a két vállát jó szoroson, és addig nem engedte el, amíg magához nem tért. Úristen, mit csinált velem, hallotta a háta mögül a nő sikoltó hangját. Semmit, asszonyom, a kősnak ilyen erős szaga van, sokan nem bírják, válaszolta.

Ismerkedett az idegen házzal, próbált úgy tekinteni a környezetére, hogy ezentúl ez lesz az otthona, hosszan állt szobájának ablaka előtt, amely a birtokukhoz tartozó szolgalmi útra nézett. Hangos népek jártak arra lovas kosikkal, és csak nézte őket, hogy mindig milyen jókedvük van, mintha felöntöttek volna a garatra.

Két bordó kanapé uralta a nappalit. Köztük ovális dohányzóasztal állt. A kandalló tetszett neki a legjobban, márványperemén nikkeltancsók, apró nippek és kristálytálak álltak. A kerámiatartót teletűzdelték fidibusszal.

Megmondták neki, kik legyenek a barátai. Közben a halott fiú ruháit kellett hordania, már alig várta, hogy kinője őket, hogy végre ő válasszon újakat. Megszabaduljon az átkozott elvárástól, hogy külsőre is hasonlítania kell; a gondolatait ha nem is tudják ellenőrizni, a tetteit igen. Nem csukhatta be szobájának ajtaját. Állólámpánál aludt, hogy bármikor rápillanthassanak az éjszaka közepén. Csak vigyázzunk rád, ez volt a férfi válasza. A fiam félt a sötétben, ezt pedig a nő mondta. Ebből jött rá a fiú, hogy még egymás között sem egyeztettek minden részletet, bármilyen szorosra is fogták nevelésének fonalát, mindig talált egy rést, és ez szinte felszabadította, rájött, hogy ők sem olyan tökéletesek, mint amilyennek mutatják magukat. Kezdtet lassan ellazulni, kihasználta, hogy szükségük van rá. Csak annyi ravaszság kellett, amennyi egy kutyában vagy egy macskában is megvan, hogy közben megőrizze a saját belső szabadságát. A férfi eszén nehezebb volt túljárni, ő szemlátomást kevésbé volt eltelve egykori fiának tökéletességével, de úgy látta, hogy ez a helyettesítő gyerek sem olyan hűséges, mint amilyenre számított. Neki komolyabb elvárásai voltak a viselkedés terén, semmiféle érzelmet nem mutatott, csak az eredmények érdekelték; az adottságokra és képességekre figyelt, kimondatlanul is érezte vele, ha nem mutat kiemelkedő tehetséget a sportban, zongorajátékban, matematikában, akkor még szigorúbb bánásmódról számíthat.

Igyekezett is, hogy ne lógjon ki a sorból, az iskolában tartotta az élmezőny színvonalát. Tudta, ha kudarcot vall, a férfi megbünteti. Otthon kiszámíthatatlan volt a légkör, néha mosolyogtak rajta, néha kényeztették, máskor egy leejtett tojásért is pofon járt.

Jöttek az adventi ünnepek. Valamit ki kellett találnia, ami eredeti, kedves, és erre keresve sem talált volna jobb alkalmat, mint a közeledő karácsonyt. Legalább abban bizonyíthat, amiben jó. Kigondolta, mi legyen az ő ajándéka a nevelőszüleinek: lerajzolja képzeletvilágának különleges helyét, a Sohavilágot, és becsomagolja lila selyempapírba, mert tudja, hogy ez a nő kedvenc színe.

Alaposan szemügyre vette a halott fiú rajzait, melyek a szobáját díszítették. Próbálta utánozni a vonalvezetését, a tárgyakat, és kitalálta hozzá a moz-

dulatokat, hogyan tudott így rajzolni. A spanyolnátha vitte el, és a háznak alig akadt olyan szeglete, ahol ne hagyott volna valami nyomot, valami emléket, vagy ne fűződött volna hozzá egy történet. A képet egy héten át titokban rajzolgatta. Krokodil, sárkány és zebra is volt a háttérben, két lábon álltak, és táncoltak, előttük egy pöttös labda pattogott. Az egész rajz csupa mozgás volt, színes ceruzával készült. Törpék, kintornások, körhinták lovai köröztek, és középen állt a család, a férfi, a nő, és köztük egy arctalan gyerek. A nevelőszülők szigorúan néztek előre, de a fiúnak üresen hagyta az arcát. Csak a matrózruháját és sapkáját rajzolta meg. Egy ilyen vidám képen az üres arc bárki lehet, akit szeretnek.

A feldíszített fa alatt akarta meglepni őket az ajándékával. Kivárta a megfelelő pillanatot. A férfi kezébe adta. Kicsomagolta, alaposan szemügyre vette, aztán átnyújtotta a feleségének. A nő csodálkozó arcot vágott. Egy darabig csak forgatta, nézegette, aztán csak annyit fűzött hozzá, hogy a mi fiunk sosem rajzolt volna ilyen butaságokat.

Egy fadobozt nyújtott felé a férfi, ebben van a mi ajándékunk, nyisd ki bátran. A fiú arca egyszeriben felderült, amikor felfedezte, mi van benne: kőből készültek milliméteres precizitással a színes építőköcskák, nem fából, ami a játékot igazán érdekessé tette. A férfi hozzáfűzte, hogy a német Richter cég gyártotta, de az egész Monarchia területén nagyon népszerű, látod, kiegészítőket is tettek hozzá, mozaikpadlókat, hidakat és kéményeket. A többi a te ügyességeden múlik, mit építesz belőlük.

Hétköznapokon, amikor a férfi elment dolgozni, kettesben maradtak a nővel, aki különböző logikai játékokat talált ki, hogy próbára tegye; vagy befogta, hogy segítsen tésztát sütni. Nem szívesen ment el hazulról, főleg télen, mert a hidegtől is megfájdult a feje. Vékony csontú, fürge mozgású nő volt. Fiatalon ment férjhez. Néha rávette a fiút, hogy üljön vele a nappaliban az ablak elé, és együtt várják a pillanatot, amikor a fagyott táj megfogható lesz, amiben ugyanúgy bízhat, mint azok a vaskos, kedélyes külvárosi anyák, akik zöldségekkel, poggyással, gyerekekkel és öreg rokonokkal teli kocsikon érkeztek.

Vasárnap családi ebédre mentek. A hosszú asztal egyik végén az idősebbek, a felnőttek ültek, a másik végén a gyerekek. Az ebéd végére, mire a borosüvegek is vidám gyorsasággal ürültek ki, és cserélődtek újakra, addigra már a beszéd és a kacagás is egyre hangosabb lett. Harsányabbak lettek a történetek is, amiket elmeséltek. Mintha íratlan etikett szerint anekdotáztak volna egymásról. Most a nő úgy érezte, ő következik. Tudjátok, mi a szerelem? Nos, halljam, tudja valaki? És magasra emelte a poharát, ebben a családban cseppet sem számított szokatlannak, hogy a nők egymással versenyezve túltettek a férfiakon is az ivászatban. Akkor elmesélem, mert annyira jót nevettem, amikor a nevelt fiam házi dolgozatát elolvastam. Arról kellett nekik írni, hogy milyen a szerelem.

A fiú lejjebb csúszott a széken, az abroszt is a fejére húzta volna, ha hosszabb lett volna. Nem kapott levegőt.

A nő sikoltozva nevetett, amikor kimondta: képzeljétek, a szerelem olyan, mint az úszás. Mindenki hahotázott. Amikor újra elcsendesedett az asztal, a nő hatásszünetet tartott, kíváncsian várták a folytatást. Azért olyan a szerelem, mint az úszás, mert amikor megpillantja azt a gyönyörű lányt a folyosón, akibe szerelmes, úgy érzi, mintha lebegne, mint amikor a folyóvízben a bőrén végigborzong a simogató áramlat, és mégsem meri megszólítani, pontosan ezt írta, képzeljétek, mintha úszva közelítene a lány felé, olyan könnyű és tűnékeny, akiről még álmodni is szokott. Erre megint kacarászni kezdtek.

Minta nem is ült volna ott az asztalnál. Pedig a fiú azt várta, hogy most mindenki rámered, és akkor láthatták volna, hogy a feje mennyre kivörösödött; ez csak egy kis történet volt, de ő mégis úgy érezte megsemmisülve,

hogy porig alázták, elárulták. Turkált a holmija közt, elolvasta a házi dolgozatát, amire a legjobb osztályzatot kapta, az osztályban nem röhögtek ki.

Ugyanabba az iskolába, ugyanabba az osztályba írátták, ahova a halott fiú járt. Azt gondolta, sokkal nehezebb lesz itt neki, elkényeztetett polgári iskola volt. De éppen ellenkezőleg történt, hamar felfedezte, hogy az osztálytársait mennyire elkényeztették, szófogadóak voltak, ezért cserébe mindent megkaptak. A fiú most vette csak igazán hasznát annak, hogy az árvaházban keményen fogták őket, szigorúan ellenőrizték az iskolai eredményeiket. Eszébe jutott, hogy ha már ilyen közeli barátságba került az osztálybiztossal, aki a naplót vitte óráról órára a szaktantermekbe, és tette a tanárok elé, talán megnézhetné a halott fiú osztályzatait. Ha már olyan kivételes és okos volt, ez miként tükröződött a jegyein. Természetesen nem vehette a kezébe a naplót, az osztálybiztos úgy kezelte, mint valami kegytárgyat; elképzeltetlenné lett volna, hogy valaki kijavítson valamit benne, vagy csak lapozgassa. Egyszer mégis kivételt tett. Megmutatta a halott fiú osztályzatait. A fiú csak bólogatott, amikor megpillantotta, hogy két tárgyból is bukásra állt. Önkéntelenül is felpillantott, és megkérdezte az osztálybiztostól, hogy ennyire buta volt. Nekem másmilyen képet festenek róla, az elmúlás mindent megszépít.

Maga is csodálkozott az elszántságán. Nem törődött vele, hogy ezzel megszerzi-e a család szimpátiáját, vagy mindenkit maga ellen fordít; azzal sem törődött, hogy emiatt már holnap visszaviszik-e az árvaházba. Egyébként is letelt a türelmi idő, végső ideje tisztázni. A fiú felállt az asztaltól, minden szem rá szegeződött, és csak annyit mondott, asszonyom, az ön fia két tárgyból is bukásra állt, ezért nem gondolom, hogy ő ilyen szépeket tudott volna írni a szerelemről.

Várta a következményeket. Furcsa módon nem háborodott fel senki, hogy kegyeletsértést követett el. A házigazda is lassan felállt, ünnepélyesen a férfi és a nő felé fordult. Ha bármi bántódás érne ezt a gyereket, én kiállok mellette. Sőt, szeretném örökre fogadni, miért is ne, elég nagy ez a ház, az idősebb gyerekeim már mind kirepültek, üresnek érzem a szobákat, éppen egy ilyen talpraesett fiút szerettem volna mindig. Hallod, fiam? Nálam kezdődhetne az új életed. Mostantól lenne két születésnapod. Megünnepelnénk külön a mai napot is, amikor idekerültél.

A fiú leült, vagy inkább visszazuhant a meglepetéstől a székre. Még éppen ki tudta mondani jó hangosan, hogy igen, ő is éppen ezt szeretné.

Ez a nyilvánosság elég volt hozzá, hogy a tényállás az egész család számára nyilvánvaló legyen. A házigazda széttárta a karját, az arca őszinte örömet tükrözött. Régen értem meg ennél felemelőbb pillanatot. Odament a fiúhoz, előrevezette, és maga mellé ültette. Teátrális volt a jelenet, nyikorogtak a székek, mindenki araszolt egy hellyel arrább, közben élvezték is a pillanatot, amelynek részesei lehettek.

Végre történt valami ebben az unalmas családban, mondta ki hangosan valaki. Egyszeriben zsongás támadt, mindenki a közvetlen szomszédjával tárgyalta meg az eseményeket. Ennél frissebb pletyka nem is kellett. Még a gyerekek is erről sutyorogtak az asztal végén, és egyetértettek abban, hogy a fiúnak mostantól rengeteg új játéka lesz, érdemes lesz idejönni. Ekkor érkeztek a sütemények, belefeledkeztek nagy mohósággal a kókuszos csokoládégolyók válogatásába, majd a cukrozott ibolyával díszített vaníliás krémtorta kötötte le figyelmüket.